

УДК 378.147:81'246.2

ВИХОВАННЯ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В КОНТЕКСТІ ДІАЛОГУ КУЛЬТУР

В. В. Дьоміна

Розкриваються теоретичні аспекти проблеми виховання духовних цінностей у майбутніх вчителів іноземної мови в контексті діалогу культу, що являє собою процес організованого, цілеспрямованого впливу на інтелектуальну та духовно-моральну сфери особистості, що є ядром її внутрішнього світу і призводить до сформованості духовно-моральних цінностей та багатства духовних запитів. Обґрунтовано використання духовних цінностей в процесі духовно-морального виховання майбутніх педагогів відповідно до духовних потреб (ціннісних орієнтацій) студентів, що припускає єдність особистісного самодосконалення і форм педагогічного співробітництва.

Ключові слова: духовні цінності, вчитель іноземної мови, діалог культур, виховний процес у ВПНЗ.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Українська освіта, як один із соціокультурних і духовних феноменів, дістала нового етапу свого розвитку, пов'язаного зі зміною менталітету суспільства й особистості, зміною ціннісних орієнтацій не тільки у молоді, але й у старшого покоління. Пошук нових пріоритетів йде переважно в двох напрямках: по шляху формування традиційних національних цінностей, що мають особистісне значення, і в напрямку західних цінностей, пов'язаних з розширенням і поліпшенням сфери наявного буття людини. На все це істотно впливають особливості, притаманні споживацькому суспільству з його егоїзмом і раціоналізмом, замкнутістю на собі і своїх проблемах, з його орієнтацією сугобо на інтелектуальні і матеріальні цінності – без належної турботи про цінності духовні. Подібні тенденції виявляються сьогодні й у надрах української дійсності.

Найбільш сприйнятливими до негативних впливів, у силу несформованості світоглядних позицій, виявилися діти, підлітки, молодь, що піддалися впливу «ринку», низькопробних зразків масової культури, кримінальних структур, деструктивних сект. Не маючи опори внутрішньої,

молодь утратила підтримку зовнішню (родини, школи, молодіжних громадських організацій, здорових неформальних об'єднань), оскільки українське суспільство тривалий час перебувало в стані розгубленості: ідеї минулого ідеї цілком заперечувалися, західні зразки, у силу особливостей українського менталітету, не спрацьовували, нова система цінностей не була знайдена.

Сьогоднішня з особливою гостротою показало, наскільки необхідна визначена система цінностей для кожної людини, для суспільства і держави. Вона є тією основою, спираючись на яку можна будувати нормальні міжособистісні відносини, відносини усередині держави і зі світом у цілому. Як визначив П. Сорокін, глобальні процеси «деструкції, що починається», характерні для так званих цивілізованих країн (розпад гуманітарного знання, дегуманізація суспільства, деперсоналізація особистості та ін.) пов'язані саме з кризою цінностей [9].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, і на які спирається автор. Сьогодні очевидно, що освіта й культура, розвиваючись у взаємодії, забезпечують творчий взаємозв'язок моральних, художніх, інтелектуальних якостей особистості, необхідних майбутньому вчителю. Новий підхід у галузі виховання полягає в тому, щоб організувати процес формування особистості майбутнього педагога на основі взаємозв'язку, взаємного проникнення всіх видів виховання, покликаних формувати загальну культуру особистості у її культурологічному аспекті.

Проблема формування системи цінностей досліджується у зв'язку з потребами, інтересами, установками особистості [1]. Духовні цінності не існують у відриві від інших ціннісних відносин. Вони як би накладаються на усі види цінностей, облагороджуючи їх, додаючи людській діяльності гуманістичного змісту, емоційної насиченості. Виховання духовних цінностей відбувається протягом усього життя людини, однак найбільше сензитивним періодом у вихованні цінностей є вік юнацтва [6]. Особливістю духовних цінностей, як чеснот людини, його широчердних особистісних якостей є те, що вони соціальні по своїй природі, але індивідуальні за формою вираження.

Дана проблема складна і багатоаспектна. Філософський аспект духовних цінностей розкривається в роботах В. Брожика, М. Гегеля, О. Дробницького, А. Здравосмілова, А. Камю, І. Канта, М. Кагана, В. Сагаатовського, В. Тугарінова, К. Ясперса. Психологічні підходи до виховання духовних цінностей, засновані на теорії відносин (А. Бодальов, В. М'ясищев).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Проблема ціннісних орієнтацій особливой актуальності здобуває в оточенні та юнацькі роки. У підлітка вперше пробуджується інтерес до свого внутрішнього світу, що проявляється в самозаглибленні і міркуванні над власними переживаннями, думками, кризі колишнього, дитячого ставлення до самого себе і до світу, негативізмі, невизначеності, катастрофі авторитетів. У юнацький період здійснюється перехід від свідомості до самосвідомості, «викристалізовується» особистість. Цей період припадає саме на студентські роки, на період навчання у вищих навчальних закладах. Тому постає завдання розробки такої цілісної організації освітнього простору, що створювала би умови для наповнення внутрішнього світу студентської молоді ціннісним змістом.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Завданнями цієї статті є аналіз цієї актуальної проблеми, виявлення протиріч, які існують в процесі виховання духовних цінностей студентської молоді – майбутніх учителів іноземної мови в контексті діалогу культур.

Виклад основного матеріалу з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Як вже було зазначено, соціально-економічні перетворення, що відбуваються в сучасному українському суспільстві, значно змінили його соціокультурне життя, позначилися на рівні життя населення, відбилися на ціннісних орієнтирах підростаючого покоління, девальвації духовних цінностей, відчуження молоді від інститутів виховання. Педагоги, батьки, громадськість справедливо стурбовані ростом правопорушень і злочинів у середовищі неповнолітніх, їх цивільної позиції, спрямованої на збагачення, споживання матеріальних цінностей, спрощення внутрішнього життя [2].

У цих умовах завдання збереження загальнонаціональної єдності нашої країни, духовного оздоровлення українського суспільства актуалізують проблему розуміння Іншого як ефективної міжкультурної комунікації представників різних культур і ставлять питання про необхідність формування особистості, яка володіє розвинутою культурою міжнародного спілкування, здатна до адекватного розуміння культурних цінностей свого та інших народів, готової долати стереотипи національної самосвідомості і будувати конструктивний діалог з представниками інших культур. Тому особливо гостро встає необхідність виховання духовних цінностей у підростаючого покоління, основою яких є гуманне ставлення людини не тільки до себе, але й до інших людей, до суспільства, природи [5]. Пріоритет виховання духовних цінностей визначається тим, що вони, як найвищі сенси людського життя, виконують

функцію регуляторів поведінки, охоплюють усі сторони людського буття, вони містять у собі національні цінності, цінності родини, праці, освіти, суспільства.

Духовні цінності носять загальнолюдський характер, вони приймаються і розвиваються всіма людьми в умовах суспільно-історичних змін цивілізації. Особлива роль у її рішенні цієї актуальної проблеми сучасності належить духовно-моральному вихованню, спрямованому на формування емоційно-мотиваційної сфери особистості. Але сьогодні в цій галузі назрів ряд протиріч. Це протиріччя між традиційними для України, як однієї з слов'янських країн, гуманістичними цінностями і новими ціннісними пріоритетами молоді, пов'язаними з посиленням індивідуалізму і прагматизму; між необхідністю посилення уваги з боку держави і суспільства до проблем виховання й ослабленням виховних функцій, властивих вищій школі; між орієнтацією більшої частини українського суспільства на західні зразки, високий матеріальний рівень і традиційного українського менталітету, спрямованого на реалізацію вищих, духовних, національних цінностей; між пошуком вищою школою нової системи цінностей, адаптованих до сучасних умов, і педагогічною незатребуваністю цінностей абсолютних (загальнолюдських, християнських); між закладеними в зміст гуманітарної освіти духовними цінностями і недостатнім використанням їхнього потенціалу в навчально-виховному процесі вищої школи; між потребою педагогічної практики в науковому осмисленні інноваційних процесів, що відбуваються в сучасній вищій школі, і недостатньою кількістю наукових досліджень, що охоплюють весь спектр актуальних педагогічних проблем, у тому числі проблем духовно-морального виховання [5].

Ідеологія процесу духовно-морального виховання студентської молоді на основі загальнолюдських цінностей це певна система поглядів, цілей, ідей, що характеризує їх як сферу духовного виробництва, продукт якого – не тільки засвоєння нових знань, а й присвоєння духовних цінностей і особистісних смислів, розкриття сутнісних сил і діяльнісних здібностей майбутніх педагогів, формування в них особистісних орієнтирів і визначеної ієрархії у відносинах зі світом і з собою на основі гуманістичних ціннісних орієнтацій. В умовах вищих ця мета досягається, насамперед, через засвоєння змісту гуманітарної освіти, іноземної мови, опосередковане духовним світом педагога, де освіта – не тільки вивчення предметів, а розвиток особистості у навчальному процесі, де на першому плані виступає особистість, суб'єкт, його інтерес, а навчальні предмети – тільки засіб у цій системі виховання. Адже сьогодні повсякчас спостерігається падіння загального рівня культури спілкування, поведінки

в суспільстві. Вихолощення аксіологічного складової процесу освіти привели до занепаду моралі не тільки серед студентів, а й серед вчителів. У цьому світлі визначальними для педагога, в тому числі і вчителі іноземних мов, стали вміння працювати з новими і модними технічними засобами навчання, а також суто предметні знання. Виховання залишилося «за кадром». Проте вивчення іноземної мови – це потужний інструмент духовно-морального впливу на особистість майбутнього вчителя. Досвідчений педагог завжди здатний спрямувати процес вивчення іноземної мови так, щоб факти і ціннісні орієнтири іншомовної культури збагачували культуру рідну. У контексті нашого дослідження духовно-моральне виховання і розвиток майбутнього вчителя іноземних мов представляється можливим тільки через культуру, яка, як відомо, виступає змістом іншомовної освіти [8].

Відповідно до ціннісної концепції сучасної дидактики, процес оволодіння іноземними мовами є одночасно процесом спрямованого духовного розвитку і виховання. Зміст духовно-морального виховання засобами діалогу культур є відображенням найважливіших вимірів буття людини, його відносин і діяльності в соціумі, духовній сфері, природі, представлених у змісті освіти. Крім знань і способів діяльності, він містить у собі досвід творчої діяльності і досвід емоційно-ціннісного ставлення. Цілісність картини світу і визначення місця людини в ньому досягається комплексом базової та додаткової освіти на основі єдності змістовної і процесуальної сторін навчання, його освітньої, виховної розвиваючої функцій, єдності цілей і цінностей, а також єдності вимог з боку педагогів і вихователів [7].

Звідси до основних завдань виховання майбутнього вчителя іноземної мови слід віднести такі: ознайомити студентів з сучасними науковими підходами до проблем культури, духовності особистості; розкрити на теоретико-методологічному рівнях сутнісні характеристики білінгвальної культури як світоглядного, культурологічного, комунікативного феномену людського буття; розвивати орієнтацію майбутніх педагогів на вічні духовні цінності культури; розвивати духовно-чуттєвий світ особистості вчителя, емоційно-образне мислення, здатність сприймати життя на основі ідеалів краси, добра і любові; формувати почуття духовної єдності поколінь, поваги до культури та історії як рідного народу так і інших країн; культивувати кращі риси української ментальності – працелюбності, милосердя, патріотизму, доброти та інших добродійностей; виховати риси висококультурної людини, яка володіє знаннями про рушійні сили людської діяльності, досвідом етичних відносин, має позитивний духовно-моральний потенціал і життєтворчу компетенцію; сформувати особистісну

світоглядну орієнтацію на духовні цінності і моральні ідеали народу; стимулювати емоційне переживання студентами особистої причетності до рідної культури й усвідомлення національно-культурної самоідентифікації особистості. При цьому до змісту навчального матеріалу застосовуються наступні принципи: національно-культурної наступності; науковості; генералізації знань; міжпредметних зв'язків навчання; проблемності викладу; життєво-практичної спрямованості змісту; зв'язку духовно-світоглядного розвиваючого змісту навчання з індивідуальними цілями і життєвими планами майбутніх педагогів. На матеріалі виховних заходів студенти – майбутні вчителі іноземної мови виконують спеціально розроблені викладачем творчі завдання, мета яких застосувати отримані знання і сформувати стійкий інтерес у пошуку істини, стимулювати пізнавальну активність особистості в розвитку її рефлексивних і аналітико-синтетичних навичок мислення, сприяти емоційне переживанню і співпереживанню студентами, творчого проектування і самоорганізації своєї діяльності, розвивають комунікативні і культурно-спрямовані якості майбутнього педагога.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

Таким чином, виховання майбутнього вчителя іноземної мови являє собою процес організованого, цілеспрямованого, як зовнішнього, так і внутрішнього впливу на інтелектуальну та духовно-моральну сфери особистості, що є ядром її внутрішнього світу. Його показниками можуть бути: сформованість духовно-моральних цінностей, рівень розвитку самосвідомості, реакція на педагогічний вплив, багатство духовних запитів. Використання духовних цінностей в процесі духовно-морального виховання студентської молоді досягає оптимального рівня, якщо виявлені можливі об'єкти духовних потреб (ціннісних орієнтацій) у базовому освітньому компоненті і сполучені з гуманістичною ціннісною орієнтацією педагога, що припускає єдність особистісного самовдосконалення і форм педагогічного співробітництва.

Література

1. Анисимов С. Ф. Духовные ценности: производство и потребление / С. Ф. Анисимов. – М.: Мысль, 1988. – С. 15-45.
2. Бех І. Д. Виховання особистості : [підручник для студентів вищих навчальних закладів] / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2008. – 848 с.
3. Библер В. С. На гранях логики культуры: Книга избранных очерков / В. С. Библер // М., 1997. – 440 с.
4. Библер В. С. Две культуры. Диалог культур / В. С. Библер // Вопросы философии. – № 6. – 1989. – С. 31-32.

5. Васянович Г. Педагогіка вищої школи : навч. посібник / Г. Васянович. – Львів, 2000. – 232 с.
6. Здравомыслов А. Г. Потребности, интересы, ценности / А. Г. Здравомыслов. – М.: Политиздат. - 1986. – 224 с.
7. Ковальчук Г. В. Етнічна толерантність та культура міжнаціонального спілкування у педагогічному процесі / Г. В. Ковальчук // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія: Педагогічні науки: реалії та перспективи. – К., 2011. – Вип. 9. – С. 97–101.
8. Окуневич Т. Г. Культура мовлення майбутнього вчителя-словесника в умовах українсько-російської двомовності : автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.02. «Теорія та методика навчання (українська мова)» / Т. Г. Окуневич. – Херсон, 2003. – 26 с.
9. Сорокин П. А. Человек. Цивилизация. Общество. М.: Политиздат, 1992

ВОСПИТАНИЕ ДУХОВНЫХ ЦЕННОСТЕЙ У БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА В КОНТЕКСТЕ ДИАЛОГА КУЛЬТУР

В. В. Дёмина

Раскрываются теоретические аспекты проблемы воспитания духовных ценностей у будущих учителей иностранного языка в контексте диалога культур как процесс организованного, целенаправленного воздействия на интеллектуальную и духовно-нравственную сферы личности, что является ядром его внутреннего мира и приводит к сформированности духовно-нравственных ценностей и богатства духовных потребностей. Обосновано использование духовных ценностей в процессе духовно-нравственного воспитания будущих педагогов в соответствии с духовными потребностями (ценностными ориентациями) студентов, что предполагает единство личностного самосовершенствования и форм педагогического сотрудничества.

Ключевые слова: духовные ценности, учитель иностранных языков, диалог культур, воспитательный процесс в высшем педагогическом учебном заведении.

EDUCATION OF SPIRITUAL VALUES FOR FUTURE TEACHERS OF FOREIGN LANGUAGE IN THE CONTEXT OF DIALOGUE OF CULTURES

V. V. Dyomina

The theoretical aspects of the problem of education of spiritual values of the future teachers of foreign languages are disclosed in the context of dialogue of cultures as a process of the organized and purposeful influence on the intellectual and spiritual and -moral spheres of the personality, that is the kernel of his inner world and results in forming of spiritual and moral values and riches of spiritual necessities. The author

ground the use of spiritual values in the process of spiritual and moral education of the future teachers in accordance with the spiritual necessities (value orientations) of students, which supposes the unity of personality perfection and forms of pedagogical collaboration.

Key words: *Spiritual values, teacher of foreign languages, dialogue of cultures, educational process in the higher pedagogical educational institution.*

Дьоміна Вікторія Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (Слов'янськ, Україна). E-mail: vikusya.diomina@mail.ru

Dyomina Viktoriia Volodymyrivna – Candidate of Pedagogical Sciences (Ph.D. in Education), Associate Professor at the Department of Pedagogics of the Higher School, SHPI «Donbass State Pedagogical University» (Sloviansk, Ukraine). E-mail: vikusya.diomina@mail.ru

UDC 376.545

REGIONAL APPROACH TO STUDIES OF THE GIFTED

M. M. Kabanets

The article is devoted to the regional approach in pedagogical studies and in gifted education. The meaning of concepts 'region', 'regionality', 'regional approach', 'regional dimension' in different contexts are considered. The relevance of studying pedagogical problems in regional context is determined. The choice of criteria for identification of region typology in interdisciplinary research context is analysed. Two methods of using the regional approach in studying history of education are singled out.

Key words: *Region, approach, regionality, regional approach, gifted education.*

Problem Statement. The problem of studying approaches to social and pedagogical support of gifted students in different countries and regions of our country emerged full blown in connection with the need of implementation of the state policy in education and training taking into account regional specific features. In general, the aspect of regionality is found in differentiation of conditions: internal and external, objective and subjective, material and ideal, spiritual and cultural, historical and contemporary. That creates a specific 'face' of regional educational space, its dissimilarity to other regions.